

DORI MODDALARINI ENTERAL VA PARENTERAL USULDA YUBORISH VA ULARDA UCHRAYDIGAN ASORATLAR.

*Farg'ona shahar Abu Ali Ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi
Hamshiralik ishi kafedrasi o'qituvchisi
Rashidova Naimaxon Muhammadovna*

Annotatsiya: Ushbu maqolada dori moddalarini enteral va parenteral usulda yuborish va ularda uchraydigan asoratlar haqida aytib o'tilgan va muallif tomonidan muhim tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Enteral, ineksiya, peroral, sublingval, perrektum, absess, medikamentoz, emboliya

Dori moddalarini yuborish usullari

Dori moddalarini yuborishning turli usullari mavjud:

- 1) tashqi usul - teri qoplamlari, shilliq pardalar yoki nafas yo'llari orqali;
- 2) ichki (enteral) usul - og'iz yoki to'g'ri ichak orqali;
- 3) parenteral usul - me'da-ichak yo'llarini chetlab.

Dori moddalarini enteral yo'l bilan yuborish

Dorilarni og'iz orqali qo'llash - per os, - to'g'ri ichak orqali – per-rectum va til ostiga qo'yib - sub lingua ichga kiritiladi. Bu usulning hammasi mahalliy, rezobtiv va reflektor ta'sir qilishi mumkin.

Dorilarni og'iz orqali kiritish usuli eng ko'p qo'llanadi. Bu usulning afzalligi shundaki, unda sodda dorilarni turli-tuman shakllarda va nosteril holda kiritiladi.

Kamchiligi quyidagilardan iborat:

a) dori moddalari umumiy qon aylanish doirasiga asta-sekin tushadi (me'daning to'liqlik darajasiga, ovqat sifatiga, dorining so'rilish xususiyatlariga qarab); me'da shilliq pardasi orqali so'rilishi sekin boradi va yog'da eruvchan moddalargina so'riladi, dorilar asosan ichaklarda so'riladi;

b) dori ovqat moddalari bilan o'zaro ta'sir qilishi (adsorbsiya, erish, kimyoviy reaksiyalar) natijasida me'da va ichak shiralari hamda jigardagi kimyoviy jarayonlar ta'sirida o'zgaradi (parchalanishgacha borib yetadi);

d) so'rilish tezligi va so'riladigan modda miqdori noma'lum bo'lganda qon va to'qimalarda dorilarning qanday konsentratsiyada ekanligini aniqlab bo'lmaydi.

Mana shu noo'rin ta'sirlarni kamaytirish uchun dorilar ovqatdan oldin ichiladi (me'da shilliq pardasini ta'sirlantiradigan dorilardan tashqari), dori kapsulaga joylanib me'da shirasi ta'siridan himoya qilinadi yoki o'n ikki barmoq ichakka zond orqali kiritiladi.

Og'iz orqali dorilarni kukun dori, xabdori, (tabletkalar) pilyulalar, damlamalar (suv va spirtidagi), ekstraktlar, miksturalar (aralashmalar) ko'rinishida ichiriladi.

Tibbiyot hamshirasi dorini bemor tilining ildiziga qo'yadi va ichib yuborish uchun suv beradi. Bolalar kukun va xabdorini hamma vaqt ham ichavermaydilar, shunga ko'ra bu dorilarni maydalab yoki suvda eritib ichirish zarur.

Spirtidagi nastoykalar va ayrim eritmalar tomchilab beriladi. Tomchilarni tomizg'ichdan yoki maxsus moslamali flakonning o'zidan sanab tomiziladi. Qabul qilishdan oldin tomchilarni ozroq suvda suyultiriladi va suv bilan ichiladi. Tomchini sanashda yanglishib ketilsa, dorini to'kib tashlash (flakonga emas), menzurkani chayish va necha tomchi kerak bo'lsa, qayta tomizish kerak. Hisoblash uchun 1 g suvda 20 tomchi, 1 g spirtida 65 tomchi, 1 g efirda 85 tomchi bo'lishini bilish kerak.

Dori moddalarining ta'siri tezroq yuzaga chiqishini ta'minlash uchun (ayniqsa, yurak xurujlari vaqtida) til ostiga qo'yishdan foydalaniladi. Chunki til ostida joylashgan tomirlar to'ri yurak tomirlari bilan yaqindan aloqada ekanligi va so'rilish tez amalga oshishi oshqozon fermentlari ta'siriga uchramasligi natijasida kutilgan natija tez ko'riladi.

Tabletkalar, kapsula va eritma holidagi dorilar til ostiga qo'yilib, maydalanib to'liq so'rilgunicha ushlab turiladi.

Eritma holidagi dorilar (validol, nitroglitserin) bir chaqmoq qandga tomiziladi va til ostida so'rilib ketguncha saqlanadi.

Kapsula shaklidagi dori (nitroglitserin)ni tishlar bilan maydalab eziladi va til ostida tutib turiladi.

Dorilarni to'g'ri ichak orqali yuborish.

Dorilarni to'g'ri ichak orqali yuborishning afzalligi shundaki, ular tez so'riladi va dozasi aniq bo'ladi. Dori fermentlar ta'siriga uchramaydi, chunki to'g'ri ichakda fermentlar bo'lmaydi va dori jigarni chetlab o'tib, so'rilib pastki gemoroidal venalar orqali bevosita pastki kovak venaga tushadi. Bundan tashqari, bu usul dorini og'iz orqali qabul qila olmaydigan: qusadigan, qizilo'ngachda ovqat tutilib qoladigan, yuta olmaydigan, jumladan hushsiz yotgan, dori ichishdan bosh tortadigan (ruhiy xastalar), besaranjom va alahlab yotgani uchun dori icha olmaydigan, inyeksiya qilish ham qiyin va xavfli bo'lgan bemorlarga dori yuborish imkonini beradi. Bunday hollarda besaranjomlikni bartaraf etish uchun tinchlantiruvchi vositalarni dorili huqna (masalan, xloralgidrat eritmasi) orqali yuborish mumkin.

To'g'ri ichakda fermentlar bo'lmasligi bu usulning kamchiligi sanaladi, chunki tarkibi jihatidan oqsil, yog' va polisaxaridli bo'lgan dorilar ichak devori orqali fermentlar ishtirokisiz kira olmaydi va ularni faqat mahalliy ta'sir qilish jihatidan qo'llash mumkin.

To'g'ri ichakka yuborish uchun shamchalar va dorili huqnalardan foydalaniladi.

Yutinishi buzilgan, tinmay qusadigan, alahlab va behush yotgan bemorlarga dori moddalarini to'g'ri ichakka shamchalar holida yuborgan ma'qul, chunki gemoroidal venalar ayrim dori moddalarni yaxshi so'radi. Shamchalar silindirik shaklga ega bo'lib, uchi konussimon. Ular kakao moyida tayyorlanib, turli dori preparatlari bilan aralastiriladi. Shamchalarni muzlatgichda yoki salqin joyda saqlash lozim. Ular to'g'ri ichakka kiritiladi, shu yerda erib, shilliq pardani o'rab oladi. Shamchalardagi dori moddalar shilliq pardaga mahalliy ta'sir qiladi yoki qonga so'rilib organizmga umumiy ta'sir ko'rsatadi. Shamcha kiritishdan oldin tozalash huqnasi qilinadi. Shamchani orqa chiqaruv teshigiga kiritish uchun bemor oyoqlarini qorniga tortib, yonboshi bilan yotishi lozim. Hamshira qo'llarini yuvib qo'lga qo'lqoplarini kiyadi va shamchani ochadi, chap qo'li bilan bemor dumbalarini kerib, o'ng qo'li bilan shamchani ingichka uchini to'g'ri ichak tashqi sfinkterining ichkarisiga kiritadi, aks holda sfinkter muskul- larining qisqarishi natijasida, shamcha tashqariga chiqib ketishi mumkin. Shamchani qo'lda uzoq tutib turish mumkin emas, chunki u tezda erib ketadi. Shamcha kiritilgandan so'ng hamshira bemor dumbalari orasiga paxta bo'lakchasini qo'yadi, bemor esa bir necha daqiqa o'rinda qimirlamasdan yotishi kerak. Muolajadan so'ng qo'lqoplar yechiladi va bemor kuzatib turiladi.

Dori moddalarini parenteral yuborish.

Dori moddalarini venaga yuborish

Dori moddalarini bu usulda yuborishda dori moddasi bevosita qonga tushadi va qisqa vaqt ichida samarali ta'sir ko'rsatadi. Venaga dori quyish venepunksiya va veneseksiya yo'li bilan amalga oshiriladi.

Venepunksiya. Kamroq miqdordagi dorilarni venaga shifokor yoki tajribali tibbiyot hamshirasi yuboradi. Buning uchun sig'i- mi 10-20 ml li ignasi o'tkir shpris, rezina jgut, spirt va yassi yostiqlar bo'lishi kerak. Muolajadan oldin shpris va ignalar yaxshilab sterillanadi. Hamshira qo'lini sovunlab iliq suvda yuvadi, spirt bilan artadi, tirnoq atroflari yod nastoykasi bilan artiladi. Qonga kasallik qo'zg'atuvchi mikroblarni tushirmaslik uchun aseptikaning hamma qoidalariga qat'iy amal qilish, muolajalarni steril qo'lqoplarda amalga oshirish kerak.

Venaga dorilar yuborish uchun steril tiniq eritmalar qo'llanadi. Bu usulda yuborilgan dorilarni taqsimlash teri osti inyeksiyasi dozirovkasidan farq qiladi, kuchli ta'sir etadigan dorilar hamisha asta-sekin yuboriladi.

Tibbiyot hamshirasi yuboriladigan eritmani shprisga olishdan avval, yanglishmaslik maqsadida kerakli eritma olinganini, tayyorlanish kunini va dozasini tekshirib ko‘rishi shart. Bunday tekshiruv albatta o‘tkazilishi zarur, chunki tibbiyot xodimlarining beparvoligi oqibatida venaga zaharlimoddalar, nosteril yoki konsentrlangan eritmalar yuborilishi natijasida o‘lim sodir bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hamshiralik ishi asoslari K.U.Zokirova
2. Bemorlarni uyda vashifoxonada parvarish qilish F.G.Nazirov
3. Umumiy amaliyot hamshiralari uchun amaliy ko‘nikmalar to‘plami A.Godoev
Hamshiralik ishi asoslari Q.S.Inomov
4. Hamshiralik protakollari

Qo‘shimcha adabiyotlar.

1. Axmedov SH.A. «Anatomiya i fiziologiya s patologicheskimi osnovami». Toshkent, Tasvir nashriyoti, 2009 god.
2. Ziyamutdinova G.X., Axmedov SH.A. «Normal anatomiya va fiziologiya». Toshkent, O‘zbekiston milliy entsiklopediyasi nashriyoti, 2009 yil.

Internet saydlari:

3. www.ziyouz.com
4. www.medical.uz